

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 15. listopadu 2016 ve věci č. 28859/11 a 28473/12 – *Dubská a Krejzová proti České republice*

Velký senát Soudu rozhodl dvanácti hlasy proti pěti, že skutečnost, že stěžovatelky nemohly využít služeb porodní asistentky při domácím porodu, který si přály, čemuž bránila platná právní úprava, nepředstavuje porušení jejich práva na respektování soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Obě stěžovatelky si přály rodit své další dítě v domácím prostředí s porodní asistentkou. První stěžovatelka tak zamýšlela učinit z důvodu negativních zkušeností s nemocničním prostředím a personálem z prvního porodu a druhá stěžovatelka díky tomu, že své předchozí dvě děti již porodila v domácím prostředí. V době těhotenství se obě stěžovatelky obrátily mimo jiné na příslušný krajský úřad s žádostí o zaslání seznamu porodních asistentek, které jsou oprávněny vést porod v domácím prostředí. V zásadě vždy se jim dostalo odpovědi, že podle platné právní úpravy nedisponuje žádná porodní asistentka oprávněním k poskytování zdravotních služeb včetně vedení fyziologických porodů v domácím prostředí, jelikož pro vedení plánovaného, byť i fyziologického (nekomplikovaného) porodu je třeba vždy splnit požadavky na minimální věcné a technické vybavení podle příslušných vyhlášek Ministerstva zdravotnictví. První stěžovatelka nakonec porodila v domácím prostředí sama bez porodní asistentky a druhá stěžovatelka v nemocnici. Ústavní stížnost první stěžovatelky plénum Ústavního soudu odmítlo.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelky považovaly za rozporné s článkem 8 Úmluvy, že jim bylo znemožněno porodit v domácím prostředí za asistence porodní asistentky.

Senát bývalé páté sekce Soudu dospěl v rozsudku ze dne 11. prosince 2014 šesti hlasy proti jednomu k závěru o neporušení práva stěžovatelek na respektování soukromého života chráněného článkem 8 Úmluvy. Věc byla na základě žádosti stěžovatelek předložena velkému senátu Soudu.

(i) Použitelnost článku 8 Úmluvy na projednávanou věc

Soud se nejprve zabýval otázkou, zda právo rozhodnout o okolnostech porodu spadá do působnosti článku 8 Úmluvy. Ač článek 8 nelze vykládat tak, že by zahrnoval právo na domácí porod jako takové, skutečnost, že v praxi není možné, aby ženám byla poskytnuta odborná asistence u porodu v domácím prostředí, spadá dle Soudu pod právo na respektování jejich soukromého života, a tudíž do působnosti článku 8 Úmluvy. Porod je totiž jedinečný a delikátní okamžik v životě ženy. Zahrnuje otázky tělesné a duševní integrity, zdravotní péče, reprodukčního zdraví a ochrany s tím spojených informací. Tyto otázky, včetně výběru místa porodu, jsou proto dle Soudu zásadním způsobem spjaty se soukromým životem ženy a spadají tak do rozsahu tohoto pojmu ve smyslu článku 8 Úmluvy.

(ii) Pozitivní či negativní povinnosti

Dále Soud řešil otázku, zda má být projednávaná věc zkoumána pod zorným úhlem negativních či pozitivních povinností. Připustil, že na věc lze nahlížet z obou úhlů pohledu, tedy jak z pohledu omezení práv stěžovatelek na výběr okolností porodu, tj. prizmatem zásahu do jejich práv a tedy negativních povinností, tak z pohledu nepřijetí odpovídajícího právního rámce zaručujícího práva osobám v situaci stěžovatelek, tj. prizmatem pozitivních povinností (*mutatis mutandis*, *Hristozov a ostatní proti Bulharsku*, č. 47039/11 a 358/12, rozsudek ze dne 13. listopadu 2012, § 117).

Ve světle povahy a obsahu námitek stěžovatelek Soud rozhodl na věc nahlížet prizmatem negativních povinností, tedy zásahu do práva stěžovatelek využít asistence porodních asistentek při domácím

porodu, kterým hrozí sankce a je jim právními předpisy prakticky bráněno vykonávat uvedenou činnost. K tomu Soud doplnil, že použitelné zásady jsou bez ohledu na zvolený přístup do značné míry obdobné (*S. H. a ostatní proti Rakousku*, č. 57813/00, rozsudek velkého senátu ze dne 3. listopadu 2011, § 88).

(iii) Byl zásah v souladu se zákonem?

Dle judikatury Soudu musí mít předmětný zásah základ ve vnitrostátním právním řádu. Příslušná úprava musí být přístupná a formulovaná s dostatečnou přesností, aby byla dotčená osoba schopna v míře přiměřené okolnostem (v případě potřeby s právní pomocí) předvídat následky svého jednání (*A, B a C proti Irsku*, č. 25579/05, rozsudek velkého senátu ze dne 16. prosince 2010, § 220).

Soud shledal, že i přes určité nejasnosti, které mohla některá ustanovení v rozhodné době platné právní úpravy vzbuzovat, byly stěžovatelky schopny – byť případně s využitím právní pomoci – předvídat s mírou přiměřenou okolnostem, že jejich domácnosti nesplňují požadavky na vybavení místa, kde je možné vést fyziologické porody, stanovené příslušnými vyhláškami Ministerstva zdravotnictví, a že tudíž na základě těchto předpisů není porodním asistentkám umožněno vést domácí porody.

Předmětný zásah proto byl dle Soudu v souladu se zákonem.

(iv) Sledoval zásah legitimní cíl?

Podle Soudu není pochyb o tom, že politika České republiky vybízející k porodům v porodnicích, jež je reflektována v dotčené právní úpravě, sledovala cíl ochrany zdraví a bezpečí matky a dítěte během porodu a po něm. Předmětný zásah tak sledoval legitimní cíl ochrany zdraví a práv jiných ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy.

(v) Byl zásah nezbytný v demokratické společnosti?

V projednávané věci zbývalo Soudu ověřit, zda ve vztahu ke skutečnosti, že nebylo v praxi možné, aby si stěžovatelky přizvaly odbornou asistenci k domácímu porodu, byla nastolena spravedlivá rovnováha mezi právem stěžovatelek na respektování soukromého života a zájmem státu na ochraně zdraví a bezpečí dítěte a matky, resp. zda žalovaná vláda nepřekročila svůj prostor pro uvážení, když platná právní úprava v praxi příslušnou odbornou asistenci neumožňovala.

Ač otázka domácích porodů nevyvolává dle Soudu citlivé morální a etické otázky (srov. *A, B a C proti Irsku*, cit. výše), dotýká se důležitého veřejného zájmu v oblasti veřejného zdraví. Odpovědnost státu v této oblasti s sebou nutně nese širší rozsah pravomocí, které stát musí mít pro stanovení pravidel fungování systému zdravotní péče, zahrnující jak státní, tak soukromé poskytovatele zdravotních služeb. V daném kontextu Soud poznamenal, že projednávaná věc se týká složité problematiky politiky zdravotní péče vyžadující ze strany vnitrostátních orgánů posouzení odborných a vědeckých údajů o rizicích nemocničních a domácích porodů. Dále je třeba zohlednit aspekty sociální a hospodářské politiky, včetně alokace finančních prostředků, jelikož ty může být potřeba přesunout z obecného systému porodnic k zajištění péče u domácích porodů.

Soud dále podotkl, že mezi členskými státy Rady Evropy nepanuje shoda na otázku domácích porodů, která by umožnila zúžit prostor pro uvážení žalované vlády. Ve dvaceti státech je varianta plánovaného domácího porodu zakotvena ve vnitrostátním právním řádu, zatímco ve dvaceti třech není regulována vůbec či je upravena nedostatečně.

Ve světle těchto úvah byl Soud toho názoru, že vnitrostátním orgánům musí být přiznán široký prostor pro uvážení, avšak nikoliv neomezený. Soud pak musí ověřit, zda s ohledem na tento prostor pro uvážení byl předmětný zásah přiměřeným vyvážením dotčených soupeřících zájmů (*A, B a C proti Irsku*, cit. výše, § 238). Úkolem Soudu přitom není nahradit vnitrostátní orgány ve vymezení nejhodnější politiky regulující otázky spojené s okolnostmi porodu.

Dle Soudu se stěžovatelky v důsledku platné právní úpravy ocitly v situaci, která měla závažný dopad na svobodu jejich volby, jelikož byly nuceny buď porodit v domácnosti, avšak bez asistence porodní asistentky a s tím spojenými riziky, nebo porodit v porodnici. V této souvislosti Soud poznamenal, že ač v obecné rovině nedochází ke konfliktu zájmů mezi matkou a jejím dítětem, určité volby matky,

pokud jde o místo, okolnosti nebo metodu porodu mohou znamenat zvýšené riziko pro zdraví a bezpečí novorozenců, jejichž úmrtnost, jak ukázaly statistiky perinatální a neonatální úmrtnosti, není zanedbatelná, a to i přes veškerý pokrok v lékařské péči. K tomu Soud dodal, že riziko pro matky a novorozence je vyšší v případech domácích porodů v porovnání s porody v náležitě vybavených porodnicích a že i když těhotenství probíhá bez komplikací a lze jej považovat za nízkorizikové, mohou během porodu vyvstat neočekávané komplikace vyžadující okamžitý odborný lékařský zásah (např. císařský řez). Porodnice může zajistit veškerou nezbytnou urgentní zdravotní péči, což by nebylo možné splnit v případě domácího porodu ani s porodní asistentkou. Česká republika přitom nemá zavedený systém specializované záchranné služby pro případy domácích porodů. Neexistence tohoto systému přitom zřejmě zvyšuje potenciální rizika pro ženy rodící v domácnosti a jejich děti.

Z materiálů předložených Soudu také vyplývá, že ve státech, kde jsou povoleny domácí porody, musí být splněny určité podmínky: (i) těhotenství musí být nízkorizikové, (ii) kvalifikovaná porodní asistentka musí být u porodu přítomna pro potřeby rozpoznání komplikací a případného převozu rodičky do porodnice a (iii) tento transfer musí být zajištěn ve velmi krátkém čase. Domácí porod bez odborné asistence tak může zvýšit riziko ohrožení života a zdraví jak matky, tak novorozence.

Soud poznamenal, že se stěžovatelky mohly rozhodnout pro některou z místních porodnic, kde by jejich přání v zásadě byla respektována. Jak však vyplývá z vlastních zkušeností stěžovatelek, v řadě těchto porodnic se podmínky, za nichž je ženám poskytována zdravotní péče u porodu, jeví být sporné a v několika z nich zřejmě přání rodiček nejsou plně respektována. Tyto poznatky potvrdil i Výbor OSN pro odstranění diskriminace žen ve svých závěrečných doporučeních z roku 2010.

Tyto obavy nemohou být dle názoru Soudu při zkoumání, zda vnitrostátní orgány nastolily spravedlivou rovnováhu mezi dotčenými zájmy, opomenuty. Na druhou stranu Soud vzal v potaz, že od roku 2014 vláda iniciovala některé kroky ke zlepšení situace. Výslovně zmínil Pracovní skupinu k porodnictví při Radě vlády pro rovné příležitosti žen a mužů a prohlášení České gynekologické a porodnické společnosti ze srpna 2015 identifikující hlavní zásady porodní péče v České republice, včetně respektování práv rodiček. Ve světle výše uvedeného Soud považoval za vhodné vyzvat vnitrostátní orgány, aby učinily další pokrok v dané oblasti. Konkrétně uvedl potřebu podrobovat příslušné právní předpisy neustálému přezkumu, aby byl zohledněn lékařský a vědecký vývoj, a také nutnost plného respektování práv žen v oblasti reprodukčního zdraví, zejména prostřednictvím zajištění adekvátních podmínek pro pacienty a zdravotnický personál v porodnicích v České republice.

Soud své úvahy uzavřel konstatováním, že s ohledem na prostor pro uvážení, kterého žalovaná vláda požívá, nebyl zásah do práva stěžovatelek na respektování jejich soukromého života nepřiměřený. K porušení článku 8 Úmluvy tudíž nedošlo.

III. Oddělené stanovisko

Soudci Sajó, Nicolaou a soudkyně Karakaş, Laffranque a Keller ve svém společném nesouhlasném stanovisku byli toho názoru, že předmětný zásah do svobody volby matek, která je právní úpravou *de facto* omezena pouze na porody v porodnicích, není přiměřený. Uvedli, že dotčená právní úprava vede k paradoxní a kontraproduktivní situaci, kdy je matka s dítětem, pakliže zvolí domácí porod, vystavena riziku, jelikož jí je odepřena nepostradatelná asistence porodní asistentky. Vyjádřili názor, že musí existovat reálná možnost volby domácího porodu. Pokud neexistuje, samo o sobě to postačí ke shledání porušení článku 8 Úmluvy. Dále vytýkali Soudu způsob, jakým použil prostor pro uvážení v projednávané věci. Ten totiž nemůže být pouhým bianko šekem ve prospěch dotčené právní úpravy. Poukázali i na široce rozšířenou nespokojenost s nerespektováním přání a možností matek v českých porodnicích a na mezinárodní trendy a statistiky, které Soud nevzal dostatečně v potaz. Ve vztahu k omezení možnosti volby rodiček též podotkli, že doposud v České republice nevznikl jediný porodní dům.